

razstavo kmetijskih in gojzdnih pridelkov; v sredo grejo kmetovavci ogledavat cesarsko kobiljstvo v Kladrub, gojzdnarji pa gojzde kneza Fürstenberga v Pirglicu in druge cesarske gojzde; kdor pa želi v mestu ostati, temu se bojo ta dan razkazale znamenitosti zlatega Praga; v četrtek je spet občni zbor od 12. do 2. ure, zvečer pa se bo obhajala veselica, ki jo bo pražko mesto napravilo svojim gostom; v petek spet občni zbor in zbori posamnih oddelkov; v saboto 13. sept. grejo zborniki spet po okolici pražki ogledavat gospodarstva in gojzde. — Iz tega se vidi, kako prijetno bo pretekla ta teden v vzajemnem podučeni, katero pa tudi brez družih veselíc ne bode; prijazno bo vsakdo sprejet in priložnost bo imel viditi mnogo imenitnost.

Gospodarske skušnje.

(Ogenj v dimniku hitro pogasiti). Kadar v dimniku (rajfenku) gorí, se zamore ogenj hitro in gotovo zadušiti z žveplom. Vsak gospodar naj ima zmiraj sajen funt drobno zmlatega žvepla pripravljene, zraven naj še primeša en lot strelnega prahu (pulfra), in vse skup naj ima v zapečateni steklenici (flaški) spravljeno. Ako se nesreča primeri, da začne v dimniku goreti, ni nič drugega treba kakor s strelnim prahom zmešano žveplo pod dimnikom na ognjišu ali kjer si bodi pripravnem mestu raztrositi in potem zažgati. Berž ko pa si žveplo zažgal, pojdi stran, ker žvepleni puh se vleže na pljuča. Kakor hitro začne goreče žveplo v dimnik puhteti, v malo minutah ogenj vgasne.

Natoroznanski pomenki.

Natoroznanstvo sedaj in nekdanj.

Po H. Sander-u poslovenil M. Verne.

K svetu, ki je modro napravljen, gré tudi kar merčes in strup imenujemo. Če so nekdanj vse to za kazen Božjo, za nepotrebne in škodljive stvari imeli, ni bila narava, temuč neznanost narave in pomanjkanje gotovih skušinj krivo te nespametne misli. Sram jih je bilo nekdanj, se ponižati do mergolincov. Terdili so, da so le izveržek narave; pre-mišljevali jo, so za posvetno, prazno delo imeli; ogledovali je niso, temuč domá za mizo so kovali domišljije o stvaréh, ki jih niso poznali; pričkali so se, kako visoko se svet nad nami širi, če je kje kakošen prazen kraj ali ne — svet pa okrog sebe, rastline, živali, rudninstvo in toliko stvari, ki so več kot učene kvante, ki naravnost v človeško življenje segajo in nas z gotovimi napravami in zavezami soznanujejo, ki očitno kažejo, da iz Narvikšega uma izhajajo -- so nekdanj popolnoma v nemar puščali. Človek se čudi vedno le nad tem, kar je veliko in sosebno. V Grenlandijo so se vozili in somu mast iz telesa rezali, na slonih jahali, krokodile raztelesovali, po velbljude v Arabijo hodili in jih v glediščih kazali, kožo kačje velikanke (Boa) natlačevali, z narstrupenišimi stvarmi igrali, -- al da bi se pa bili ponižali do červička v prahu, do plesnjevine, do napolživali, je bilo treba posebnih spodbadkov, prej ko se je duh naravoslovja in občjega preiskovanja obudil. Prihranjeno je bilo to našemu stoletju. Vsaka okrajna narave ima sedaj svoje pazitelje, svoje prijatle. Nožica narmanjšega červiča se tako natanko preiskuje kakor somove nosnice. Zdaj imamo popis narave ali prav za prav svojih znajdb v nji, in ta popis se množi od dné do dné. Po spoznanih lastnostih te in une stvari v naravi se ravnamo v svojih boleznih, na polji in na vertih. Čeravno vsaka znajdba živaloznanstva in rastlinoslovja človeka ne obogati, — mu je vsaj nova priložnost, vsegamogočnost in dobroto Božjo občudovati, svoje moči nad delimi narave uriti, bliščečo milino reda, delavnosti, soglasja, dobrotljivosti in nar pristojniše zveze povsod gledati. Vsaka človeška duša, če ni popolnoma vodena, vživa to hrano z radostjo in se ž njo krepcá. Tudi množica merčesov, naj si bodo majhni, malovredni, navadni,

obilni, zaničevani in sovraženi kolikor hočejo, je predmet, s katerim bojo glava naravoslovca, dletvo umetnika in čopič slikarja še dolgo opraviti imeli. Dandanašnji se polnijo bukve in nabirke z živalicami, o katerih so Aristotel in veliko tisuč učenih mož za njim menili, da iz kakošnega gnjilega trupla izhajajo, in so jih zato za smet in zveržek narave imeli.

Narava se poslužuje merčesov, da zrak in zemljo vse nesnage čisti. Veliko tisuč plemen takih majhnih živalic je napravila. Ker večidel le majhne ostanejo, jim je čudno rodovitnost dala. V vsak del sveta, v vsako okrajno je lastne plemena djala. V njih majhnem telesu je mnogo mušic napravila, ki živalici veliko urnost in gibljivost dajejo. Večemu delu merčesov je dala silno močen duh, ki jih na vse kraje vodi, kjer narava njih službe potrebuje. Na glavi jim je čuda oči napravila, s katerimi vsako za se dobro jed in vsako nevarnost, ki jim žuga, lahko zapazijo. Njih čeljusti, njih zobé, njih žrela, njih vertovnike, njih rivce, njih klešče, njih bodila, njih noge, njih parklje, njih škarje in vse ude telesa je tako nježno, tako umetno, tako neposnemljivo vstvarila, da so pri vsi svoji mičnosti vendar v stanu svetu v mnogoversten prid biti. Po toliko različnih in silno znamenitih dôbah in čudnih premembah jih vodi, da bi bili že zastran tega od nekdanj oči naravoslovcev mikati imeli. Večjo umetnost, ročnost, in več zvijač, previdnosti in skerbí jim je dala ko večim živalim. Na telesih nar večih žival jim je stanovanje napravila, in nasproti spet grozovito velike stvari stvarila, da te majhne živalice žrejo. Njih nenapasljivi lakoti je vse na svetu podvergla, in, ovirati jih, se spet vsih pervin in prememb v naravi posluži. Nekterim je dala peruti, in nekterim neperutenim po več sto nog. Z merčesi redí veliko tisuč ljudi, in včasih ji je eno samo pleme zadosti, da cele dežele z revšino in ubožtvom napolni. Od vseh ljudi, rastlin in žival terja vsakdanji davk v živež teh stvari, in nasproti morajo one za vse tiste delati, ki po njih terpé. Pozimi pokoplje večidel merčesov; ko se pa o sončni vročini povsod rastline in trohnječe trupla prikažejo, jih pošlje spet brez števila veliko. Veliko tisuč jih pustí v miru in pokoji med seboj živeti, med katerimi pa užgè nepotolajljivo sovražtvo. V mnogih razdene nekatere dele, kakor hitro jih več ne potrebujejo; pri nekterih pa dela, da jim noge zmiraj priraščajo. Nekatere plemena kinči s cvetlicami, s perjanicami, z zercali, z očmi, z biseri, z narisi, z barvitim prahom, z zlatom in z vsakoverstnimi živimi barvami; nekatere pa sili, si iz svoje hrane nekakšno ogrinjalo, nekakšno slabo pohištvo napravljati. (Dalje sledí.)

Ozir po domačii.

Popis bistriške doline na Notrajskem.

Res žalostno je potovati po terdem Krasu. Kamor se človek ozre, malo drugega vidi ko kamenje. Travniki, hribi in doline, vse je s kamenjem obsejano. Tu se ti dviguje mogočna skala podobna siromakovi hišici, tam reži na te druga kakor divja zver, — tam pelje cesta pod hribom in nad tabo stoji strašno skalovje in žuga ti se na te podreti. Namesto da bi bile gore zeléne in z drevjem obrašene, so bele kakor da bi bile s snegom pokrite. In večkrat voznika srečaš, ki burjo kolne, da mu je voz prekucnila, in ne vé, ali bi za klobukom tekal ali bi šel ljudi iskat, da bi mu pomagali voz vzdigniti. Nehoté si človek v takih okoljšinah misli: oh, kakošna dobrota so pač gojzdi! Ako bi ne bili naši predniki Krasu zelénega plajša vzeli, bi bilo tu zdaj vse drugač.

S takimi in drugimi misli prideš, ako od Postojne proti Reki potuješ do pivške vasi Knežaka. Med visokimi hribi še pol ure hodiš in prideš do Šembij. Sedaj pa v hipu končaš prejšno žalostno premišljevanje, ker nenadoma se prelepa dolina tvojemu očesu odpre. Reka ljubko šumlja po nji; zdí se ti kakor da bi bila s srebernim pasom opasana. Na bregih njenih pa se prostirajo ze-

léni travniki in rodovitne polja. Dolina je z vasmí obsejana, in goríce, ki jo obdajajo, so z vinogradi ozaljšane. — Pri tem pogledu te radost navdaja, da vesel koračiš po ovinkih stermege pota v dolíno.

Dolga je bistríška dolína dvé uri in pol, široka pa dobro uro; obdana je s precej visokimi hribi, med temi so najvišji Sterašica, sv. Ahec (sv. Ahác) in Dvin.

Na sv. Ahcu je stala cerkev, temu svetniku posvečena. Trikrat že je v njo strela udarila in jo razrušila, pa pobožni ljudjé so jo dvakrat zopet sozidali, — v tretje so previdli, da ni mogoče, da bi na takem verhu cerkev stala, pustili so tedaj jo in pod hribom v Jaseni drugo cerkev sv. Ahcu na čast sozidali. Pod podertino cerkve na verhu hriba je studenec z merzlo vodico, ki nikdar ne vsahne, in kamor, ob silni vročini, hodijo žejni delavci po vodo, ki po planinah kosijo. V veliki časti imajo ljudjé to vodo. Bolniki, ki jih oči bolé, si spirajo z njo oči, in kmet, ko je svoje polja obdelal, gré na hrib, prinese vode in svoje polje z njo poškopí. Prečudne pripovedke si pripovedujejo ljudjé od tega studenca; tako na priliko pravijo, da ljudjé, ki v smertnih grehíh živé, tega studenca ne vidijo, čeravno pri njem stojé! — Ako kmetič dežja ali solnca potrebuje, priteče na ta hrib, Boga prosit, česar potrebuje, in ko je lani nemila kolera strašno ljudí morila, so cele trume bogaboječih na ta hrib vrele.

Zadnji hrib Dvin stoji nad starim Jablanskim gradom in je zato imeniten, ker se z njega lahko s prostim očesom jadransko morje in reška okolica vidi. Po gorah večidel kosé in veliko dobrega sená pridelajo. Ne deleč od Dvina ima Reka svoj izvir. Ze slavni Valvazor je imel ta potok za naj čudnejšega krajnske dežele. Blizo rečenega hriba izvira, se tiho in mirno po dolíni naprej valí, goni veliko žag in mlinov, se velikrat v zemljo skrije in zopet prikaže in bobní v veliko jamo pod Škocjanom. Po dolgem podzemeljskem potu pride blizo jadranskega morja izpod zemlje in se izliva z imenom „Ticino“ v morje. Starim Rimcem je bil znan, imenovali so ga „Timavus“.

Goríce so z vinsko tertó okinčane. Hvale vreden mož je pred 30 leti skušal vinsko tertó saditi, pridelal si je sladko kapljico domá; njegoví sosedje to vidijo in mika jih tudi po kozarcu domačega vina. In čujte! kmali ni bilo kmeta, da bi vinograda ne bil imel. — Al zlo nas razdeva tertna bolezen, posebno lani se je hudo poznala. In žalostni kmetje so že obupali; dosti jih je terté zruvalo ter fižol in „fermentin“ (tú se koruza tako imenuje) vsejali. Bog nam daj zopet domačega vinca! Tudi sadno drevje so začeli marljivo saditi. Veliko veliko drevesic se je lansko in letošnje leto vsadilo. Hvale vredna naprava je, ki jo je bistríška kantonska gosposka vpeljala, da namreč vsak ženin je moral 50 drevesic posaditi; ako ni tega storil, ni dobil dovoljenja za ženitev. Mnogo drevja je ljuba naša dolína s tem pridobila. Pa tudi ternovski gosp. tehant Grašic so za sadjorejo kaj uneti mož. Hvala jim!

Zdaj pa hočem častitim bravcem tudi vasí, hiše in dolíne nekoliko popisati. Brez koristi bi bilo vseh omeniti, toraj hočem le od večjih in imenitnejih govoriti. Berž ko od deleč dolíno zagledaš, vidiš veliko in lepo vas, ki stoji pod Strašco, in to je Ternovo. Tú je do 90 lepih prav snažnih hiš. Poti so lepo ravni, ker tú so ljudjé že davnej storili, kar nam „Novice“ tako iskreno priporočajo in kar se po drugih vaséh še vedno pogreša — poravnali so namreč pote in gnojnice za hišami v skrivnem kraji skopali. Res živa potreba je, da bi se to tudi po vseh drugih krajih storilo! V Ternovem je farna dekanija z dekanom in tremi drugimi duhovniki. Na prijaznem griču stoji stara, jako lepa farna cerkev sv. Petra. Obdana je z visokimi lipami in po kamnitih stopinjah se pride do nje. Velika je in bolj mestni cerkvi podobna kot cerkvi na kmetih. Petero lepih kamnitih oltarjev, zale orglje in lepi zvonovi jo zaljšajo. Vsa fara, ktera obsega bistríško dolíno, se s cerkvenega hribčika vidi.

V Ternovem je tudi šola, ki jo otroci pridno obiskujejo, v prav lepem redu.

Ternovci so delavni ljudjé, radi polje obdelujejo, pa dosti voznikov je tudi med njimi.

Četert ure od Ternovega je Bistríca, naj večja in bogatejša vas v dolíni, na potoku kakor vas imenovanem. Res bistra vodica izvira pod skalo, nad katero se dvigujejo razvaline starega grada. Na lepem vertu pod sadnim drevjem šumlja izpod sterme skale. Neizrečeno prijetno je, se zjutrej pri solnčnem izhodu na tem vertu sprehajati. Dišeče rožice, prepevajoče tičice, mermljanje studencovo — vse se zbira v naše veselje. — Merzla vodica teče po sredi vasí in goni do 25 mlinov in 35 žag, s kterimi si Bistríčani dokaj dnarca prislužijo. Noč in dan se slišijo žage razgetati. Ako pomislimo, da je na Reki 15, na Bistríci pa 35, skupaj 50 žag, in da vsaka žaga spili 20 žag dan in noč, tedaj spili vseh 50 žag 10.000 dilic na dan, vsako leto pa 3.650.000 dilj. Pilijo se tukaj le tanke deščice iz brun, ki jih Pivčani vozijo. V Terstu se dile dobro prodavajo, pa zdaj je ta kupčija slabeja memo pretečenih let. V Terstu jih nakladajo na ladije ter jih v Sicilijo, Malto itd. vozijo. Rabijo jih tam za razpošiljanje pomoranč in limón. — Pa tudi s hrasti in drugim lesom Bistríčani teržujejo, zatorej ne bom preveč rekel, ako rečem, da je bistríška dolína, kar se tiče tergovstva, med prvimi na Krajskem.

Med 90 lepimi in večidel s ceglom kritimi hišami ste naj lepše: hiša okrajne gosposke in hiša, kjer je gostivnica, „pri Teržaškem mestu“ imenovana.

Na stermi skali se dviguje nekdan slaven zdaj pa podert grad bistríški. Imeli so ga vitezi bistríški. Ko so pa v vojski pobiti bili, kakor Valvazor pravi, je prišel grad v roke postojnske grajšine. Ker ni bil nikdar popravljen, se je malo po malem razrušil. Bistríčani so večidel tergovci, le malo jih je kmetov; oni so prav pridni in delavni ljudjé. Le v tem jih moram, pa brez zamere pokarati, da so enmalo ošabni in se radi čez druge Kranjce povzdigujejo. Naj dostavim pogovor, ki sem ga sam z nekim bistríškim kmetom imel:

Kmet: Danes je bil neki Kranjec pri meni; dvoje ovác je kupil. —

Pisatelj: Kaj niste Bistríčani tudi Kranjci?

Kmet: Se vé da ne. Kranjci so okoli Ljubljane.

Pisatelj: Kaj pa so? So mar Čiči?

Kmet: Bog obvari! Čiči so okoli Lipe, po Čičaríi.

Pisatelj: So mar Kraševci? —

Kmet: Tudi ne. Kraševci so pri Terstu.

Pisatelj: So morebiti Pivčani? —

Kmet: Pivčani so okoli Zagorja.

Pisatelj: Kaj so pa? Če niso ne Kranjci, ne Čiči, ne Kraševci, ne Pivčani? —

Kmet: Ja Bistríčani so Bistríčani.

Med drugimi vasmí so še vredne, da jih omenim: Prem, kjer je fara z dvema duhovnikoma. Tukaj se posebno pozná, da so bili verli gosp. korar Aleš nekdan za fajmoštra. Vsi verti so polni sadnega drevja. Sadje pa je Premcem naj večja dobrota; ako sadje ne rodi, so Premci božici. V Reko in na vse kraje nosijo v koših jebelka in hruške na prodaj; precej dnara si pridobé s sadjem. Da bi jih pač tudi drugi vašani posnemali!

Pod dolanjim Zemonom in pod Zarečjem kopljejo premog, ki ga v Reko vozijo in tam porabijo v fabrikah.

Jako pridni kmetje so v vasi Kosezah, dosti žita in drugih stvari pridelajo. Že se bliža tudi naši dolíni železnica, ki bo v Reko peljala. Ona bo tudi marsikaj premenila. Naj bi pametni možje to že za časa prevdarili.

V Reki 5. julija 1856.

Janez Bilc, Bistríčan.

Čertice iz starodavnih časov.

Naši predniki so bili polni vraž. Verovali so, da stariši zamorejo svoje otroke prekleti. Taki prekleti otroci so